الدروس المهمة لعامة الأمة

އުންމަތުގެ އާންމުންނަށް

މުހިއްމު ދަރުސްތައް

سماحة الشيخ عبدالعزيز بن باز (رحمه الله)

ތަރުޖަމާކުރީ:

أم عبدالله بنت عبدالله عيسى

بسم الله الرحمن الرحيم

އުންމަތުގެ އާންމުންނަށް މުހިއްމު ދަރުސްތައް

ތަރުޖަމާކުރީ: أم عبدالله بنت عبدالله عيسى

މުޤައްދިމާގެ ބަސް

الحمد لله والصلاة والسلام على رسول الله وعلى آله وصحبه أجمعين.

މިދަރުސް ތަކަކީ ސުޢޫދީ ޢަރަބިއްޔާގެ ކުރީގެ މުފްތީކަމަށްވާ ސަމާޙަތުއްޝައިޚް ޢަބްދުލްޢަޒީޒް ބިން ޢަބްދުﷲ ބިން ބާޒް (رحمه الله) ލިޔުއްވާފައިވާ (الدروس المهمة لعامة الأمة)، މިފޮތް ތަރުޖަމާކޮށް ތައްޔާރު ކުރެވި ދަރުސްތަކެކެވެ. މިފޮތުގައި އެކުލެވިގެންވަނީ ކޮންމެ މުސްލިމަކުވެސް ދެނެގަން އެއަށް އަމަލުކުރުން ވާޖިބުވާ ވަރަށް މުހިއްމު ކަންތައްތަކެކެވެ.

މިފޮތް ތަރުޖަމާކުރުމުގައި އަސްލުކަމަށް ބަލާފައިވަނީ ވަކާލަތުއް ޝުއޫނުލް މަޠްބޫޢާތި ވައްނަޝްރުގެ އިޝްރާފުގެ ދަށުން 1420ހ ވަނަ އަހަރުގައި ނެރެވިފައިވާ މިފޮތުގެ 4 ވަނަ ޗާޕެވެ.

ފަހު، މިދަރުސްތަކަކީ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ލޮބުވެތި ރައްޔިތުންނަށް އިސްލާމްދީނުގެ އަސާސީ ކަންކަމާއި ޙުކުމްތައް ދެނެގަތުމަށް ހުށަހަޅާލަމުން ދަނީ ކަލާނގެ ﷲ ތަޢާލާ ޤަބޫލުކުރައްވާށި! އާމީން.

މުޤައްދިމާ

އެންމެހާ ހަމްދާއި ޘަނާ ހައްޤުވެގެންވަނީ އާލަމްތަކުގެ ވެރި ރައްބަށެވެ. ރަނގަޅު ނިމުންވަނީ ތަޤުވާވެރިންނަށެވެ. އަހަރެމެންގެ ނަބިއްޔާ، އަދި اللّٰه ގެ އަޅާ އަދި ރަސޫލާ މުޙައްމަދުގެފާނުގެ މައްޗަށް ސަލަވާތާއި ސަލާމް ލިބިވަޑައިގަންނަވާށިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އެންމެހާ ޞަޙާބީ ބޭކަލުންނަށް އެކަމުގައި ޝާމިލުކުރައްވާށިއެވެ.

ދެން އެއަށްފަހު ދަންނައެވެ. މަދު ބަސްކޮޅަކުން އަޅުގަނޑު މިފޮތުގައި ބަޔާންކޮށް ދީފައިވާނީ އިސްލާމްދީނުގައި ކޮންމެހެންވެސް އާންމުން ދަނެގަތުން ލާޒިމުވާ ކަންތައްތަކެކެވެ. ފަހެ މިބަސްކޮޅަށް އަޅުގަނޑު ދީފައިވާ ނަމަކީ (އުންމަތުގެ އާންމުންނަށް މުހިއްމު ދަރުސްތައް) މިއެވެ. اللّٰه ތަޢާލާ މުސްލިމުންނަށް މިކަމުގެ މަންފާ ދެއްވައި އަދި މި އަޅާގެ ކިބައިން ޤަބޫލުކުރައްވައިދެއްވުން އެދި ދުޢާކުރަމެވެ. އެކަލާނގެއީ ދީލަތިވަންތަ ކަރާމަތުގެ ވެރި ރަސްކަލާނގެއެވެ.

ޢަބްދުލްޢަޒީޒް ބިން ޢަބްދުاللّٰه ބިން ބާޒް

ފުރަތަމަ ދަރުސް

ސޫރަތުލް ފާތިޙާ އަދި ކުރު ސޫރަތްތައް

ސޫރަތުލް ފާތިޙާ އާއި ބައެއް ކުރު ސޫރަތްތައް (ސޫރަތުލް ޒަލްޒަލާ އިން ފެށިގެން ސޫރަތުއް ނާސްގެ ނިޔަލަށް) ކިޔަން ދަސްކުރުމާއި، ތިލާވަތުގެ ހުކުމްތައް ފުރިހަމަކުރުމާއި، ހިތުދަސްކުރުމާއި އަދި މާނަ އާއި ޝަރަހަ ދެނެގަންނަވާނެއެވެ.

ދީނަށް ތަޢާރުފް

އިސްލާމުކަމުގެ ރުކުންތައް

❖ އިސްލާމުކަމުގެ ފަސް ރުކުން ބަޔާންކޮށްދިނުން.

އަސްލު ފުރަތަމަ އަދި އެންމެ މަތިވެރި ރުކުނަކީ الله ފިޔަވާ ޙައްޤުގައި އަޅުކަންވެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވުމާއި މުޙައްމަދުގެފާނީ އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވުމެވެ. ޝަހާދަތުގެ ދެކަލިމައިގެ މާނައާއި ޝަރަޙަ އޭގެ ޝަރުޠުތަކާއި އެކު ދަނެގަތުމެވެ.

- لَاإِلٰهَ – ނަފީކުރުން: الله ފިޔަވާ ޙައްޤުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެއްވެސް އިލާހަކު ވާކަން ނަފީކުރުމެވެ.
- إِلَّا اللهُ – ޘާބިތުކުރުން: ޙައްޤުގައި އަޅުކަންކުރެވޭނީ ހަމައެކަނި الله އަށް ކަމާއި އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ނުވާކަން ޘާބިތުކުރުމެވެ.

لَاإِلٰهَ إِلَّا اللهُ ގެ ޝަރުޠުތައް:

- ✓ ޖާހިލުކަން ނަފީކުރާ އިލްމު
- ✓ ޝައްކު ނަފީކުރާ ޔަޤީންކަން
- ✓ ޝިރުކު ނަފީކުރާ އިޚްލާޞްތެރިކަން

- ✓ ދޮގުވެރިކަން ނަޤީޟާ ތެދުވެރިކަން
- ✓ ރުޅިވެރިކަން ނަޤީޟާ ލޯބިކުރުން
- ✓ ނުކިޔަމަންތެރިކަން ނަޤީޟާ ބޯލެނބުން
- ✓ ރައްދުކުރުން ނަޤީޟާ ޤަބޫލުކުރުން
- ✓ ﷲ ފިޔަވާ އަޅުކަންވެވޭ އެންމެހާ ފަރާތްތަކަށް ކާފިރުވުން

މިކަންކަމަށް އަންނަނިވި ޝިޢުރު ބައިތުގައި ޖަމާކުރެވިފައެވެ.

عِلْمٌ[1] يَقِيْنٌ[2] وَإِخْلاَصٌ[3] وَصِدْقُكَ[4] مَعْ

مَحَبَّةٍ[5] وَانْقِيَادٍ[6] وَالقَبُوْلِ[7] لَهَا

وَزِيْدَ ثَامِنُهَا الكُفْرَانُ مِنْكَ بِمَا

سِوَى الإِلهِ مِنَ الأَشْيَاءِ قَدْ أُلِهَا[8]

މާނައީ: އިލްމު[1]، ޔަޤީންކަން[2]، އިޚްލާސްތެރިކަން[3] އަދި ތިބާ ތެދުވެރިވުމާއި[4] ލޯބިކުރުން[5]، ބޯލެނބުމާ[6]، ޤަބޫލުކުރުމެވެ[7]. އަދި ﷲ ފިޔަވާ އިލާހުންތަކެއްގެ ގޮތުގައި ހަދައިގެން އަޅުކަންކުރެވޭ އެންމެހާ ތަކެތީގެ ކާފިރުވުން[8] އަށްވަނަ ކަމަކަށް އިތުރު ކުރެވިއްޖެއެވެ.

ދެން ހަމަ އެއާއި މުޙައްމަދުގެފާނީ ﷲ ގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވެރިވުމުގެ ބައިތަކުގެ ބަޔާންކުރުމެވެ.

އަދި އެކަމަށް ހެކިވުމުން ތާޖިލު ވާކަށްވެއްޖެއްވެސް ބާރުންކަށަވަރެވެ. މިގޮތުން އެކަލާނގެ ކުރައްވާފައިވާ ހުކުމްތަކާ ތެދުފުޅު ކަށަވަރު ކުރުމާއި، އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި، އެކަލާނގެ ނަހީ ކުރެއްވި އެއްކިބާ ކުރުމަށް ދުރުހެލިވުން އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ޝަރުޢުކުރެއްވި ގޮތަށް ގެންގުޅެ އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމެވެ.

❖ ދީން އެއަށްފަހު އިސްލާމްދީނުގެ ފަސްރުކުނުގެ ތެރެއިން ބާކީ ހަތަރު ކަންތަކެއް ކިޔަވާ ކުދިންނަށް ބަޔާން ކޮށްދޭންވާނެއެވެ. އެއީ:

- ނަމާދު (ޤާއިމުކުރުމާއި)،
- ޒަކާތް (ދިނުމާއި)،
- ރަމަޟާންމަހު ރޯދަ (ހިފުމާއި) އަދި
- ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވާ މީހާ ހުރުމަތްތެރިގެކަށް الله ގެ ގެފަރަޟު ޙައްޖުވުމެވެ.

◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈

ތިންވަނަ ދަރުސް

އީމާންކަމުގެ ރުކުންތައް

އީމާންކަމުގެ ހަ ރުކުންތައްވެއެވެ. އެއީ:

- ✍ الله އަށް އީމާންވުމާއި،
- ✍ މަލާއިކަތުބޭކަލުންނަށް އީމާންވުމާއި،
- ✍ ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމާއި،
- ✍ ރަސޫލުބޭކަލުންނަށް އީމާންވުމާއި،
- ✍ އާޚިރަތް ދުވަހަށް އީމާންވުމާއި އަދި
- ✍ الله ގެ ހަމަޖެއްސެވުން (ނިޔާކުރެވިފައިވާ) ހެޔޮ މިންވަރާއި ނުބައި މިންވަރަށް އީމާންވުމެވެ.

◈◈◈◈◈◈◈◈◈◈

ހަތަރުވަނަ ދަރުސް

ތައުޙީދު ބެހޭ ބައިތަކާއި ޝިރުކު ބެހޭ ބައިތައް

- ތައުޙީދު ބެހޭ ބައިތައް ބަޔާން ކޮށްދިނުން.

ތައުޙީދު ބެހެނީ ތިން ބައިކަށެވެ. އެއީ ތައުޙީދުއް ރުބޫބިއްޔާ، ތައުޙީދުލް އުލޫހިއްޔާ އަދި ތައުޙީދުލް އަސްމާއި ވައްޞިފާތެވެ.

1. **ތައުޙީދުއް ރުބޫބިއްޔާ އަކީ:** އެންމެހާ ތަކެތި ހެއްދެވީ الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ކަމަށް އީމާންވުމާއި، ހުރިހާ ކަމެއް ހިންގަވަނީ އެކަލާނގެ ކަމާއި އަދި އެކަމުގައި އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު (ބައިވެރިއަކު) ނުވާކަމަށް އީމާންވުމެވެ.
2. **ތައުޙީދުލް އުލޫހިއްޔާ އަކީ:** الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ފިޔަވާ ހައްޤުގެމަތިން އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އީމާންވުމާއި އަދި އަޅުކަންކުރުމުގައި އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު (ބައިވެރިއަކު) ނުވާކަމަށް އީމާންވުމެވެ. އެއީ لَاإِلٰهَ إِلَّا اللهُ ގެ މާނައެވެ. ފަހެ ހަމަތަކަށަވަރުން އެ (ކަލިމަގެ) މާނައަކީ الله ފިޔަވާ ހައްޤުގެމަތިން އަޅުކަންކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމެވެ. ފަހެ، ނަމާދާއި ރޯދަ ފަދަ އެންމެހާ އަޅުކަންތައް އަދި އެދުނުން ވެސް އަޅުކަމެއް ނަމަ އެކަމެއް އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު އަދާކުރުން ވާޖިބުވެގެންވަނީ ހަމައެކަނި الله އަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވާ އެހެންބަޔަކަށް އެކަމެއް އަދާކުރުން ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ.

3. ***ތައުޙީދުލް އަސްމާއި ވައްޞިފާތު:*** ޔަޤީނު ޤުރުއާނާއި ސައްޙަ ހަދީޘްތަކުގައި ވާރިދު ވެފައިވާ ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ އެންމެހާ އިސްމުފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަށް އެކަށީގެންވާ ގޮތުގައި އެސިފަފުޅުތައް ޘާބިތުކުރުމެވެ. އެކަންކުރާނީ އޭގެ މާނަތައް ފުރޮޅާނުލާ، ނަފީކުރުމާ ނުލާ، ކައިފިއްޔަތު ބަޔާންކުރުމާއި ނުލާ އަދި މިޘާލުކިޔާ ވައްތަރު ކުރުމާއި ނުލައެވެ. އަދި ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ އަންނަނިވި ބަސްފުޅުގައި ޙަދަލުކުރުގެ ގޮތުންނެވެ.

﴿ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (١) اللَّهُ الصَّمَدُ (٢) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (٣) وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ (٤) ﴾ (سورة الإخلاص)

މާނައީ: "ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ އެއްކަލާނގެއެވެ ﷲ އެވެ. (1) ﷲ އީ އެންމެހާ ތަކެތި އެކަލާނގެއަށް ބޭނުންތެރިވެގެންވާ، އަދި އެއްވެސް އެއްޗަކަށް، އެކަލާނގެ ބޭނުންތެރިވެވޮޑިގެންނުވާ ކަލާނގެއެވެ. (2) އެކަލާނގެއަކަށް އެއްވެސް ދަރިކަލެއް ދަރިކަލުންގެ ނުވެއެވެ. އަދި އެއްވެސް އެކަލާނގެއަކީ އެއްވެސް ބަފައިންގެ ދަރިކަލެއް ނުވެވޮޑިގެންނެވެ. (3) އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަކަމެއްގެ އެއްވެސް ވައްތަރެއް ނުވެއެވެ. (4)"

އަދިވެސް މާތް ﷲ ވަނީ ވިދާޅުވެފައެވެ.

﴿ ...لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ ﴾ (سورة الشورى ١١)

މާނައީ: "...އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއީ ސަމީޢު

އައްސަމީޢުވަންތަ، ބަޞީރު އައްބަޞީރުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ."

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބަޔަކު އިޚްލާޞްތެރިން ތައުޙީދު ދޫކޮށްލައިފި ބައްސަވާފައިވެއެވެ. އަދި ތައުޙީދުގެ އަސްލާއި ތައުޙީދުގެ ތައުޙީދު އަޅުކަމުގެ ތަރާގެ ހިމެނިފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް މި ދެ ބައްސަވުމުގައި ވެސް މަޤްބޫލު ސޫރަ ބާރުވާމުން ދޫކޮށް މީހުން ދެގޮތަށް އިސްތިޢާރާ ކުރި ނަމަވެސް އޭގެ މައްސަލައެއް ނުވެއެވެ.

❖ ޝިރުކު ބަހިވާ ކިތް ބައިތަކެވެ.

އެއީ ބޮޑު ޝިރުކު، ކުޑަ ޝިރުކު އަދި ފޮރުވި ވަސްވާސްގައިވާ ޝިރުކެވެ.

1. ފުރަ ބޮޑު ޝިރުކު އަމަލުތަށް ބާޠިލު ކުރުވައެވެ. އަދި އެކަމުގެ މަތީގައި މަރުވެ ދިޔަ އަގޭ ސަވާބުން އަތުވެދާ ނަރަކައިގައި އަބަދުއަބަދު ތިބޭނެއެވެ. އޭރު الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ އަބަދުގެ ބަސްފުޅުގައިވާ ފަދައިންނެވެ.

﴿...وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (سورة الأنعام ٨٨)

މާނައީ: "...އޭބަޔަކު ނުވެސް (الله އަށް) ޝަރީކު ކުރައްވިނަމަ، އެބަޔަކު ކުރި ކަމުގެ އަމަލުތައް ބާޠިލުވީހެވެ."

އަދިވެސް މާތް الله ވަހީ ކުރައްވައެވެ.

﴿ مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴾ (سورة التوبة ١٧)

މާނައީ: "އެއުރެންގެ އަމިއްލަ ނަފްސުތަކުގެ މައްޗަށް ކާފިރުކަމުން ހެކިވެރިވެ ހުރުމާއި، الله ގެ މިސްކިތްތައް ޢިމާރާތްކުރުމަކީ، މުޝްރިކުންނަށް އެކަށީގެންވާކަމެއް ނޫނެވެ. އެއުރެންނަކީ އެއުރެންގެ ޢަމަލުތައް ބާޠިލުވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އަދި ހަމަ އެއުރެންނީ ނަރަކައިގައި ދެމިހުންނާނޭ ބައެކެވެ."

އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑު ޝިރުކުގެ މައްސަލައަކީ ދުވަހަކުވެސް ފާފަ الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ދުވަހަކުވެސް ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި ޝިރުކުގެ އެހެނިހެން މައްޗަށް ބަދަލު ވެގެންވެއެވެ. އެއީ الله ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ އަންނަނިވި ބަސްފުޅުގައިވާ ފަދައިންނެވެ.

﴿ إِنَّ اللَّهَ لا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ... ﴾ (سورة النساء ٤٨)

މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން الله އަކާއި ޝަރީކުކުރުމުގެ ފާފައެއް ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އޭގެ ފިޔަވައި، އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ މީހަކަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ..."

އަދިވެސް މާތް الله ވަޙީ ކުރައްވައެވެ.

﴿ ...إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴾ (سورة المائدة ٧٢)

މާނައީ: "...ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އަށް ޝަރީކުކުރާ މީހާ (ދަންނާށެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ އެމީހާގެ މައްޗަށް ސުވަރުގެ ހަރާމުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެމީހާ ގޮސްވަނީ ނަރަކައަށެވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް (އެބަހީ: ޝަރީކުކުރާ މީހުންނަށް) ނަސްރުދޭނޭ އެއްވެސް ބަޔަކު ނުވެއެވެ."

ބޮޑު ޝިރުކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ބައެއް ކަންތައްތަކަކީ: މަރުވެފައިވާ މީހުންގެ ކިބައިން ކަންކަމަށް އެދުން، ބުދުތަކަށް ދުޢާކުރުމާއި ނާޒުކު ވަގުތުގައި އެހީއާއި މަދަދަށް އެތަކެތީގެ ކިބައިން އެދުން، އެތަކެއްޗަށް ނަދުރު ބުނުން، އެތަކެއްޗަށް ކަތިލުން، އަދިވެސް މިފަދަ އެހެނިހެން ކަންކަމެވެ.

2. **ކުޑަ ޝިރުކަކީ:** އެއީ ޤުރުއާނުން ނުވަތަ ރަސޫލުﷲ صلى الله عليه وسلم ގެ ސުންނަތުން ޝިރުކެއް ކަމަށް ނަންބުނުން ޘާބިތުވެފައި، ޝިރުކެއްކަމަށް ނަންދެވިފައިވާ ކަންތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ޝިރުކުގެ ވައްތަރުގެ ތެރޭގައި ނުހިމެނޭ ކަންތަކެވެ. މިގޮތުން ދައްކާލެވިދާނެ ﷲ ނޫން އެހެންފަރާތެއްގެ ގަންދީ ހުވާކުރުމާއި (ﷲ އާއި މިވެނި މީހާ އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ) މިފަދައިން ބުނުމާއި އަދިވެސް މިފަދަ ކަންކަމެވެ.

މިކަމުގެ ދަލީލަކީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަންނަނިވި ޙަދީޘެވެ.

((أَخْوَفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْك الأَصْغَر)) މާނައީ: "ތިޔަބޭފުޅުންގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އެންމެ ބިރުފުޅުވެވަޑައިގަންނަވާ (ކަމަކީ) ކުޑަޝިރުކެވެ." ދެން ވަނީ އެކަމާ ބެހޭގޮތުން އަޞްޙާބުބޭކަލުން ސުވާލުދެންނެވުމުން ވަނީ ވިދާޅުވިއެވެ. ((الرِّيَاءُ)) "(އެއީ) ދެއްކުންތެރިކަމެވެ."

މިޙަދީޘް އިމާމު އަޙްމަދު، އައްޠަބަރާނީ އަދި ބައިހަޤީ މަޙްމޫދު އިބްނު ލަބީދު އަލްއަންޞާރީ رضي الله عنه ގެ އަރިހުން ޖައްޔިދު ސަނަދަކުން ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި އައްޠަބަރާނީ (عن محمود بن لبيد ، عن رافع بن خديج ، عن النبي صلى الله عليه وسلم) މިގޮތުން ޖައްޔިދު ދަރަޖައެއްގެ ސަނަދުތަކަކުން ރިވާކުރައްވައެވެ.

އަދިވެސް އައްޠަބަރާނީ ރިވާކުރައްވައެވެ.

((مَنْ حَلَفَ بِشَيْءٍ دُوْنَ اللهِ فَقَدْ أَشْرَكَ)) މާނައީ: "ﷲ ފިޔަވާ އެހެން ތަކެއްޗެއްގެ ނަމުގައި ހުވާކުރި މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ޝިރުކުކޮށްފިއެވެ." މިޙަދީޘަކީ ޢުމަރު ބުނު ޚައްޠާބު رضي الله عنه ގެ އަރިހުން އިމާމު އަޙްމަދު ޞަޙީޙު ސަނަދަކުން ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ. އަދި އަބޫދާވޫދާއި ތިރުމިޒީ، އިބްނު ޢުމަރު رضي الله عنهما ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ހަމަކަށަވަރުން ޞަޙީޙު ރިވާކުރައްވާފައިވާ ސަނަދަކުން ރިވާކުރައްވައެވެ. ((مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ)) މާނައީ: "ﷲ ފިޔަވާ އެހެން

ފަރާތެއް ގަސްދީ ހުވާކުރުމާ ފަދަ ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުވެއްޖެއެވެ. ނުވަތަ ޝިރުކުކޮށްފިއެވެ." އަދިވެސް އެކަލޭގެފާނު صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ((لاَ تَقُوْلُوا : مَا شَاءَ اللهُ وَشَاءَ فُلَانٌ ، وَلكِنْ قُوْلُوا : مَا شَاءَ اللهُ ثُمَّ شَاءَ فُلاَنٌ.)) މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުން ނުބުނާށެވެ: الله އިރާދަކުރެއްވިގޮތެވެ. އަދި މިވެނި މީހާ ބޭނުންވިގޮތެވެ. އެކަމަކު ތިޔަބައިމީހުން ބުނާށެވެ: الله އިރާދަކުރެއްވިގޮތެވެ. އަދި އެއަށްފަހު މިވެނި މީހާވެސް ބޭނުންވި ގޮތެވެ."

ފަދަ (ޝިރުކުގެ) މިބާވަތް އެކަން ކުރާ މީހާ މުރުތައްދުވުން ވާޖިބެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި ނަރަކައިގައި ދާއިމަން އަބަދުމަންވުން ވާޖިބެއް ނުކުރެއެވެ. ނަމަވެސް ތައުޙީދުގެ ވާޖިބު މިންވަރުގެ ފުރިހަމަކަން މިބާވަތުގެ ޝިރުކު ނަގާ ކަނޑައެވެ.

3. ތިންވަނަ ބައި: އެއީ **ފޮރުވިފައިވާ ޝިރުކެވެ.** އެކަމުގެ ދަލީލަކީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘްކުރެއްވިއެވެ. ((أَلاَ أُخْبِرُكُمْ بِمَا هُوَ أَخْوَفُ عَلَيْكُمْ عِنْدِيْ مِنَ المسِيْحِ الدَّجَّالِ ؟)) قَالُوا : بَلَى يَا رَسُوْلَ اللهِ ، قَالَ : ((الشِّرْكُ الخَفِيُّ ، يَقُوْمُ الرَّجُلُ فَيُصَلِّيْ فَيُزَيِّن صَلَاتَهُ لِمَا يَرَى مِنْ نَظَرِ الرجل إِلَيْهِ)) މާނައީ: "މަސީޙުއް ދައްޖާލަށްވުރެވެސް ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިރުވެތިވެވަޑައިގަންނަވާ ކަމަކާއިމެދު ޚަބަރު ދެއްވަންތޯއެވެ. އެބޭކަލުން ދެންނެވިއެވެ. އޭ اللهގެ ރަސޫލާއެވެ. އާދޭހެވެ. އެކަލޭގެފާނު

ހަދީޘްފުޅު ކުރެއްވިއެވެ. (އެއީ) ޖިބްރީލްގެފާނާ ޝިރުކުވި. މިހަކަ ނަގާދުކުރައްވަން ތެދުވެ އެހެންމީހުން އޭނާއަން ނަޖަރު ހިންގާތީވެ އޭނގޭ ނަމާދު ޖިނަބަބަރު ކުގާދުކުރުވެ." މިހަދީޘް އިމާމު އަބުމުދަރީ މުސްލިމުދަރީ އަބޫ ސަޢީދު އަލްޚުދްރީ رضي الله عنه ގެ ރިވާޔަތުން ރިވާކުރައްވައެވެ.

ހަމަ އެކަނި ދަރަޖަތަކަށް ޝަރީޢަތް ބަޔާންވެގެންވާ ހަމަޖެހިގެންވާއެވެ. އެއީ ޤާނޫ ޝަރީޢާއި ކުޑަ ޝަރީޢަތެވެ. ޖަމާ ޖިބްރީލްއާއި ޝަރީޢަތް އިސްލާމީދީނަށް ދަރަޖަތަކީ އެއްހުރި ޝަރީޢަތެވެ. ޖަމާ (ޖިބްރީލްއާއި ޝަރީޢަތް) ޤާޟީޝަރީޢަތް ވަންނަ ޤާނޫނު މިދާރާ މުސްލިމުން ކުރީ ޝަރީޢަތެވެ. އެއްސި ހަމަކަނަވަރުން އަޤީދާމުން އަޤީދާމުންގެ ތާރީޚު އަލިދާއަށް ޖިބްރީލް އިސްލާމާއްކަމަން ފިލާކަން އެއްސި ދައުލަތުގެރަކާތުގެ ޤާނޫނާއި އަދި އަޤީދާމުންގެ ނަފްސުތަކުގެ މަރުޙަލަން ޕަލްވުވާއިދެވެ.

އަދި (ޖިބްރީލްއާއި ޝަރީޢަތް) ކުރާ ޝަރީޢަތުގެ (ތެރޭއިން) ވާގޮތުގެ މިފާހަކަ ދައުލަތުގެރަކާތުގައެވެ. އެއީ އިސްލާމްދީނަ ދަރަޖަތު އިބާދަތް ހަޤީޤަތް އަޙްކާމްޝަރީޢަތް ބަދަލުކުރާ ފުރިހަމަވުމުގެ ދިރިހަ އަދި ސަލާމަތް ބަދަލުކުރުމުގެ ވުޒާރާއިން ވޭތުވެ.

والله ولي التوفيق.

ފަސްވަނަ ދަރުސް

الإحسان

الإحسان ގެ މާނައަކީ: الله އަށް އަޅުކަންކުރާއިރު ތިބާ އަށް އެކަލާނގެ ފެންނަފަދައިން އަޅުކަން ކުރުމެވެ. ފަހެ ތިބާއަށް އެކަލާނގެ ނުފެނުނުކަމުގައި ވިޔަސް އެކަލާނގެ ތިބާއަށް ބައްލަވާ ވޮޑިގެންވެއެވެ.

◈◈◈◈◈◈◈◈◈

ހަވަނަ ދަރުސް

ނަމާދުގެ ޝަރުޠުތައް

ނަމާދުގެ 9 ޝަރުޠުއްވެއެވެ. އެއީ:

1. އިސްލާމެއްކަމުގައިވުން.
2. ބުއްދި ސަލާމަތުންހުރުން.
3. ތަންދޮރުވަރިވާވަރު ޗީޒެއްކަމުގައިވުން.
4. ހަދަޘް އުފުލުން.
5. ނަޖިސް ފިލުވުން.
6. ޢައުރަ ނިވާކުރުން.
7. ވަގުތު ވަންނުން.
8. ޤިބްލައަށް ކުރިމަތިލުން.
9. ނިޔަތްގަތުން.

ހަތްވަނަ ދަރުސް

ނަމޫނާ ދަރުސްތައް

ނަމޫނާގެ 14 ދަރުސްއެއްގެ.

އެއީ:

1. ކުޑަދާނަވަގަންވާލިގާ ޒިޔާރަތް ހެދުން.
2. ހަރަފް ބަސް ތަކުބީރުކުރުން.
3. ސޫރަތުން ވާހަކަ ކިޔަވުން.
4. ތުރުޖުމާކުރުން.
5. ތުރުޖުމާކުރުމަށްފަހު އިސްތިހާރެއް ހެދުން.
6. ހަތް ގުނަވަނުގެ މައުލޫމާތު ސަފްހާތަކުރުން.
7. ސަފްހާއިން ބަދަލުކުރުން.
8. ދުސަފްހާ ދެމެދު އިސްކުރުން.
9. ކާނާގެ ދަރުސްއެއްގައި ވަސް ހަމަޖެހިގެ މަޖެވެރިކުރުން.
10. ދަރުސްތައް ތަރުތީބުކުރުން.
11. ފަރު އައްޑަހައިގާތު ކިޔުން.

12. ފަހު އައްތަޙިއްޔާތަށް އިށީނުން.

13. ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުން.

14. ދެ ސަލާމްދިނުން.

އަށްވަނަ ދަރުސް

ނަމާދުގެ ވާޖިބުތައް

ނަމާދުގެ 8 ވާޖިބެއްވެއެވެ. އެއީ:

1. ހަރަމް ބަސް ތަކުބީރު ފިޔަވާ އެހެން ތަކުބީރުތައް ކިޔުން.
2. އިމާމާއި ނަމާދު ކުރާމީހާ އާއި އެކަނި ނަމާދުކުރާމީހާ ވެސް ((سَمِعَ اللهُ لِمَنْ الحَمِدَهُ)) ކިޔުން.
3. ((رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)) އެންމެން (އިމާމާއި ނަމާދު ކުރާމީހާ، މައުމޫމުމީހާ އަދި އެކަނި ނަމާދު ކުރާމީހާ) ކިޔުން.
4. ރުކޫޢުގައި ((سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ)) ކިޔުން.
5. ސަޖިދަގައި ((سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى)) ކިޔުން.
6. ދެސަޖިދަ ދެމެދު ((رَبِّ اغْفِرْ لِي)) ކިޔުން.
7. ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު ކިޔުން.
8. ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތަށް އިށީނުން.

ނުވަވަނަ ދަރުސް

އައްތަޙިއްޔާތު ބަޔާންކުރުން

އައްތަޙިއްޔާތު ބުނާނެ ކޮންދިނުން، އަދި އަންނަނިވި ދުޢާކުރުމެވެ.

((اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ، وَالصَّلَوَاتُ، وَالطَّيِّبَاتُ، السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهاَ النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ، السَّلاَمُ عَلَيْناَ وَعَلَىٰ عِبادِ اللهِ الصَّالِحِيْنَ، أَشْهَدُ أَن لاَّ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ.))

މާނައީ: "ހުރިހާ މަތިވެރިކަމާއި ސަލަވާތާއި އަދި ހުރިހާ ހެޔޮބަސްތަކެއް ޚާއްޞަވެގެންވަނީ ﷲ އަށެވެ. އޭނަބިއްޔާއެވެ! ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމާއި، ﷲ ގެ ރަޙްމަތާއި، ބަރަކާތްލެއްވުންވާށިއެވެ. އަދި އަޅަމެންނަށާއި ﷲ ގެ ހުރިހާ ސާލިޙު އަޅުންނަށް ސަލާމްލެއްވުންވާށިއެވެ. ﷲ މެނުވީ އަޅުކަންވުމަށް ޙައްޤުވެގެންވާ އެއްވެސް އިލާހަކު ނުވާކަމަށް އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ. އަދި މުޙައްމަދުގެފާނީ އެކަލާނގެ އަޅާކަމަށާއި ރަސޫލާކަމަށް އަޅުގަނޑު ހެކިވަމެވެ."

އެއަށްފަހު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔާ ބަރަކާތްލެއްވުމަށްއެދި ދުޢާ ކުރުމަށްބުނާ މިފަދައިން ކިޔުން:

((اَللَّهُمَّ صَلِّ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ كَماَ صَلَّيْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيْمَ، إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ. اَللَّهُمَّ بارِكْ عَلَىٰ مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِ مُحَمَّدٍ كَماَ بارَكْتَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَىٰ آلِ إِبْرَاهِيْمَ، إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ.))

މާނައީ: "އޭ ހަރުދަނާވެފައިވާ ރަސްކަލާނގެ! ތިޔަބޭފުޅާގެ ޒިކުރުކުރުމާއި ތިޔަބޭފުޅާގެ ޝުކުރުކުރުމާއި

ރަނގަޅަށް ތިޔަﷲ ގެ ޢިބާދަތްކުރުމަށް އެހީތެރިވެދެއްވާނދޭވެ. ތިމަންނަ ތިމަންގެ ނަފްސަށް

ގިނަގިނައިން ޡުލުމްކުރީމެވެ. ފާފަތައް ފުއްސަވާނީ ތިޔަﷲ އެކަނިއެވެ. ފަހެ ތިޔަﷲ ގެ

ޙަޟްރަތުން ތިމަންނަށް ފާފަފުއްސަވާދެއްވާނދޭވެ. އަދި ތިމަންނަށް ރަޙްމަތްލައްވާނދޭވެ!

ތިޔަﷲ އީ ފާފަފުއްސަވާ ރަޙްމަތްލައްވާ ރަސްކަލާނގެ ކަމުގައިވާ ހުއްޓެވެ."

ދެން ޢަރަބިބަހުން އެދުއާ، ދުޢާ، އަދި ސުންނަތް ފަދަ ދުޢާތަކާއި ޒިކުރުތައް ކިޔުމަށް ފަހު

ފަރުޟު ނަމާދަށް ފަހު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ދެން

އެހެނިހެން ބައެއް ދުޢާތައް ކިޔުމާއި ދުޢާކުރުމަކީ ވެސް ސުންނަތެކެވެ.

((اَللَّهُمَّ أَعِنِّيْ عَلَىٰ ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ. اَللَّهُمَّ إِنِّيْ ظَلَمْتُ نَفْسِيْ ظُلْماً كَثِيْرًا، وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلاَّ أَنْتَ، فَاغْفِرْ لِيْ مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِيْ، إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْمُ.))

މާނައީ: "އޭ ހަރުދަނާވެފައިވާ ރަސްކަލާނގެ! ތިޔަﷲ އަށް ޒިކުރުކުރުމާއި، ތިޔަﷲ އަށް

ޝުކުރުކުރުމާއި އަދި ތިޔަﷲ އަށް ރަނގަޅަށް އަޅުކަންކުރުމުގައި ތިމަންނަށް މަދަދުކުރައްވާ

ދެއްވާނދޭވެ! އޭ ހަރުދަނާވެފައިވާ ރަސްކަލާނގެ! ތިމަންނަ ތިމަންގެ ނަފްސަށް މަތިވެރިކަމާ

އަމިއްލަ ނަފްސަށް ގިނަވެގެންވާ އަނިޔާވެރިވުމުގެކަން އަނިޔާވެރިވެފައިވެއެވެ. އަދި ޢިބާދަاللهِ ތިޔަބައި ވާވަޅު ފުއްސަވާން އަރަންއެއްވެސް ފުރުޞަތު ނުވެއެވެ. ފަހު ޢިބާދަاللهِ ގެ ބަޔާންކުރަންވާ ވާވަޅުސްވެފައިވާ މީހާއަށް ވާވަޅުސަވާނުދޭ! އަދި މީހާއަށް އުފެއްދިވިޔަސްގަސްވާނުދޭ! ހަމަކަނަދުރުން އިބުރަހީމްގެ ދީނީނަށް ވާވަޅުސަވާ އުފެއްދުމަށް ބަސްހަމަގެ ނުވާނޭއެވެ."

ފުރަތަމަ އައްބަރުއްތާވަލީ ޝަހާދަތުގެ ދަރަޖަވީމާއި ނިމުމުން، މަސްދަރު ނަމާދާއި އަސްލު ނަމާދާއި މަގްރިބު ނަމާދާއި އަދި ޢިޝާ ނަމާދުގެ ޖަނަވަރު ބަރަކާތުން ބިޑުވާނިއެވެ. ހަދިޔާކުރެވޭ އައިސްވުމާ އާދަމް އިބްރާހީމްގެ ބަވާ (ފުރަތަމަ އައްބަރުއްތާވަލީ) ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ މައްކަން ސަލާމަތްވުމަށް އެޖެހުނު އިބުރު ވެގެންވެއެވެ. ޖަނަވަރު ބަރަކާތުން ބިޑުވާނީ އައިސްފަހުއެވެ.

ދިހަވަނަ ދަރުސް

ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް

ނަމާދުގެ ސުންނަތްތަކުގެ ބައެއް:

1. (ދުޢާއުލް) އިސްތިފްތާޙް ކިޔުން.

2. ޤިޔާމުގައި ހުންނައިރު ރުކޫޢުގެ ކުރީގައާއި ފަހުގައި ސީނާމަތީގައި ވާއަތް މަތީ ކަނާއަތް ބާއްވުން.

3. ފުރަތަމަ ތަކުބީރުކިޔާއިރު، ރުކޫޢަށް ދާއިރު، ރުކޫޢުއިން ތެދުވުމުގައި އަދި ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތަށްފަހު ތިންވަނަ ރަކުޢަތަށް ތެދުވާއިރު ދެއަތްކޮޅުގެ އިސްކޮޅުތައް ކަނދުރާކޮޅުގައި ކަންފަތްތަކާހަމައަށް ނަގާ ކޮށްޓަކާހަމައަށް އުފުލުން.

4. ރުކޫޢާއި ސުޖޫދުގައި އެއްފަހަރަށްވުރެއް ގިނައިން ތަސްބީޙަ ކިޔުން.

5. ރުކޫޢުއިން ތެދުވެ ((رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)) އަށްވުރެއް އިތުރަށް ދުޢާކުރުން އަދި ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު އެއްފަހަރަށްވުރެއް ގިނައިން ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާކުރުން.

6. ރުކޫޢުގައި ބޮލާއި ބުރަކަށި ސީދާކޮށް އެއްހަމައެއްގައި ބެހެއްޓުން.

7. ސަޖިދަގައި ދެއަތް ގަޔާއި ދުރުކުރުމާއި ފައިފަޅަފަސްގަނޑު ބަނޑާއި ދުރުކުރުމާއި އަދި ފަޅަފަސްގަނޑު ކަކުލުގަނޑާއި ދުރުކުރުން.

8. ސަޖިދަގައި އިނގިލިތައް ދެފައިތިލަ ބިމުގައި ޖެހޭގޮތަށް ނުބޭއްވުން.

9. ދެ ސަޖިދަ ދެމެދު އަދި ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތު އިނުމުގައި ކަނާއަތު ފައިތިލަ ބިންމަތީގައި ޖައްސައި ވާތު ފައިތިލަ މަތީ އިށީނުން (އިފްތިރާޝްކޮށް އިށީނުން).

10. ހަތަރު ރަކުޢަތް ނަމާދުތަކާއި ތިން ރަކުޢަތް ނަމާދުތަކުގެ އައްތަޙިއްޔާތު އިށީނުމުގައި ކަނާއަތު ފައި ދަނޑަށް ފަދައް ވާތު ފައި ބޭރަށް ނެރެގެން އިށީނުން (ތަވައްރުކުކޮށް އިށީނުން).

11. ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތާއި ދެވަނަ އައްތަޙިއްޔާތުގެ ޝަހާދަތާއި ހިސާބަށް ނިމުނުއިރު ޝަރީޢަތް އިނގިލީން އިޝާރާތްކުރުމާއި އަދި ދުޢާކުރާއިރު އެއިނގިލި ހަރަކާތްކުރުން.

12. ފުރަތަމަ އައްތަޙިއްޔާތުގައި ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިންނަށް އަދި އިބްރާހީމް عليه السلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އާލުވެރިންނަށް ސަލަވާތާއި ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް އެދި ދުޢާކުރުން.

13. ފަހު އައްތަޙިއްޔާތުގައި ދުޢާކުރުން.

14. ފަތިސް ނަމާދާއި، ހުކުރު ނަމާދާއި، ދެ ޢީދު ނަމާދާއި، މަޣްރިބް ނަމާދާއި އަދި
އިޝާ ނަމާދުގެ ފުރަތަމަ ދެ ރަކުޢަތުގައި އަޑު ހަރުކޮށް ކިޔުން.

15. މެންދުރު ނަމާދާއި، އަޞުރު ނަމާދާއި، މަޣްރިބް ނަމާދުގެ ފަހު ރަކުޢަތާއި އަދި އިޝާ
ނަމާދުގެ ފަހު ދެރަކުޢަތުގައި ސިއްރުން ކިޔުން.

16. ފާތިޙާ ސޫރަތުގެ އިތުރުން ޤުރުއާނުގެ މިންވަރެއް ނަމާދުގައި ކިޔުން.

އަޅުގަނޑުމެން މިފޮތުގައި ދިރާސާކުރި މިންވަރުގެ އިތުރަށްވެސް ނަމާދާއި ގުޅޭގޮތުން ވާރިދުވެފައިވާ ސުންނަތްތަކަށް ރިޢާޔަތް ކުރަންވާނެއެވެ. މިގޮތުން ރުކޫޢުން ތެދުވެ ((رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ)) އަންގަވައިގެން އިތުރަށް މިއުތުމީހާއި ވައުދުދޫދާ އަދި އެކަނި ނަމާދުކުރާމީހާ ދެއާކުރުން ފަހު އޭ ސުންނަތްތަކެވެ. އަދިވެސް ރުކޫޢުގައި އަށްރަ އިޑު އަތުގެ އިސްތިޖާބަށް ދުރުކުރުން ހުޅުވާލައިގެން ކިޔާ ދުޢާ ޤުނޫތުކިޔުން (ސުންނަތުގެ ގޮތުގައި) ހިމެނެއެވެ.

◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈ ◈

އަށާރަވަނަ ދަރުސް

ނަމާދު ބާޠިލުވާ ކަންތައްތައް

ނަމާދު ބާޠިލުވާ އަށް ކަމެއްވެއެވެ. އެއީ:

1. ނަމާދުގައި ވާހަކަ ދެއްކުމުން ނަމާދު ބާޠިލުވާނެކަން އެނގިހުރެ އަދި އެކަން ހަނދާންހުރެ ނަމާދުގައި ވާހަކަ ދެއްކުން. ހަނދާންނެތި ނުވަތަ ނަމާދުގައި ވާހަކަދެއްކުން އެއީ ނަމާދު ބާޠިލުވާކަމެއްކަން ނޭނގި އެކަންކުރެވިއްޖެ ނަމަ ނަމާދު ބާޠިލެއް ނުވާނެއެވެ.
2. ހުނުން.
3. ކެއުން.
4. ބުއިން.
5. ޢައުރަ ކަޝްފުވުން.
6. ޤިބްލައާއި ދިމާލާއި ވަރަށް ބޮޑަށް އެއްކިބާވުން.
7. ގުދުންކުނޑި ދިނައިން ނަމާދުން ބޭރު ހަރަކާތްތަކެއް ކުރުން.
8. ޠަހާރަތު ގެއްލުން.

ބާރަވަނަ ދަރުސް

ވުޟޫގެ ޝަރުޠުތައް

ވުޟޫގެ ދިހަ ޝަރުޠެއްވެއެވެ. އެއީ:

1. އިސްލާމްކަމުގައިވުން.
2. ބުއްދި ސަލާމަތުންހުރުން.
3. ތަމްޔީޒުކުރެވޭފަދަ ޢުމުރެއް ކަމުގައިވުން.
4. ނިޔަތްގަތުން.
5. ނިޔަތުގެ ހުކުމް ވުޟޫ ނިމެންދެން އިސްތިޞްޙާބުކުރުން. އެބަހީ ކުރާނީ ގޮތަކީ [ވުޟޫކުރަން ނިޔަތްކުރީމެވެ] ވުޟޫކޮށް ނިމެންދެން ވުޟޫކުރާކަމުގެ ނިޔަތް ދުރުކޮށްނުލައި ނުލާނީއެވެ.
6. ވުޟޫކުރުން ވާޖިބުވާކަންތައްތައް ދުރުކޮށްލުން [މިސާލަކަށް ޖަނާބާތުކަމުން ވުޟޫނުކުރެވޭނެއެވެ.]
7. ވުޟޫކުރުމުގެ ކުރިން [ޖަނާބާތްތެރިކަމާ] އިސްތިންޖާ [ފެނުން ނަޖިސްފޮޅުވައިލުން] ނުވަތަ އިސްތިޖްމާރުކުރުން [ހިލައިން ނަޖިސްފޮޅުވައިލުން].

8. ބޭނުންކުރާ ފެނަކީ ޠާހިރު އަދި ބޭނުންކުރުން ހުއްދަ ފެނަކަށްވުން.

9. ހަށްގަނޑާއި ހަމައަށް ފެން ވާސިލުވުން މަނާކުރާއެއްޗެއް ފިލުވައިލުން.

10. ދާއިމީ ގޮތެއްގައި ހަދަޘްވެރިވާ މީހަކަށް ނަމާދުވަގުތު ވަނުމުން ވުޟޫކުރުން.

ޠަހާރަތު ދަރުސް

ވުޟޫގެ ފަރުޟުތައް

ވުޟޫގެ 6 ފަރުޟެއްވެއެވެ. އެއީ:

1. މޫނު ދޮވުން. އަނގަ ދޮވުން އަދި ނޭފަތަށް ފެންލުން ހިމެނެނީ އެކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ.
2. ދެއަތް އުޅަނބޮށްޓާ އެކު ދޮވުން.
3. ބޮލުގައި އަތް ފޮއްސުން. ދެ ކަންފަތުގައި ފޮއްސުން ހިމެނެނީ އެކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ.
4. ދެފައިގައި ތަނބިކަށްޓާއެކު ދޮވުން.
5. ތަރުތީބުން ކުރުން.
6. މުވާލާތު ކުރުން [އެއް ގުނަވަން ނުހިކެނީސް އަނެއް ގުނަވަނުގައި ފެންލުން].

މޫނު ދޮވުމާއި، ދެއަތް ދޮވުން އަދި ދެފައިތަކާ ދޮވުމުގައި ތިން ފަހަރު ތަކުރާރު ކުރުން މުސްތަޙައްބު ކަމެކެވެ. ހަމައެފަދައިން އަނގަ ދޮވުމާއި ނޭފަތަށް ފެން ލުމުގައިވެސްމެއެވެ. މިކަންކަމުގައި ފަރުޟުވެގެންވަނީ އެއްފަހަރެވެ. ބޮލުގައި ފޮއްސުމުގައި ސުއްނަތަކީ ހަދިޔާކަން ތަކުރާރުކުރުން މުސްތަޙައްބެއްނުވެއެވެ.

ސާދަވަނަ ދަރުސް

ވުޟޫ ގެއްލޭ ކަންތައްތައް

6 ކަމަކުން ވުޟޫ ގެއްލެއެވެ. އެއީ:

1. ދެދޮރުން ކުރެ ދޮރަކުން [ކުޑަކަމު ފަރާތުން ނުވަތަ ފުރަގަސް ފަރާތުން] އެއްޗެއް ބޭރުވުން.
2. ހަށިގަނޑުގެ [ދެދޮރުން ނޫންގޮތަކުން] ގިނައިން ނަޖިހެއް ބޭރުވުން.
3. ނިދުމުން ނުވަތަ އެހެން ކަމަކުން ބުއްދިފިލާ ދިއުން.
4. އަތުގެ ބަނޑުފުށުން ހުރަހެއްނެތި ފަރުޖައި ޖެހުން - އެއީ ކުޑަކަމުފަރާތުގައި ވިޔަސް ނުވަތަ ފުރަގަސްފަރާތުގެ [ނަޖިސް ބޭރުވާ ހިސާބުގައި ވިޔަސް]މެއެވެ.
5. ޖަމަލު މަސް ކެއުން.
6. އިސްލާމްދީނުން މުރުތައްދުވުން. - އަހަރެމެންނާއި އަދި އެންމެހާ މުސްލިމުން އެފަދަކަމަކުން الله ތަޢާލާ ރައްކާތެރި ކުރައްވާށިއެވެ.

❑ މުހިއްމު ނުކުތާއެއް:

ޞައްޙަގޮތަކީ މައްޔިތާ ހިނަވުމުން [ހިނަވާމީހާގެ] ވުޟޫއެއް ނުގެއްލޭނެކަމެވެ. އެއީ އިލްމުގެ އަހުލުވެރިންގެ ގިނަ ބޭފުޅުންގެ ބަހެވެ. އެއީ އެކަމަށް ދަލީލެއް ނެތުމުންނެވެ.

ނަމަވެސް ހުރަހަކާނުލާ ހިނަވާ މީހާގެ އަތް މައްޔިތާގެ ފަރުޖުގައި ބީހިއްޖެނަމަ އޭނާގެ މައްޗަށް ވުޟޫ ކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ.

އޭނާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވަނީ މައްޔިތާގެ ފަރުޖުގައި ބީހުން ޖެހިއްޖެ ހާލަތެއްގައިވެސް ހުރަހަކާނުލާ ނުބީހުމެވެ. ހަމަމިގޮތަށް ޝަހުވަތްތެރިކަމާއެކުވިއަސް އަދި ޝަހުވަތްތެރިކަމާއެކު ނޫނަސް އަންހެނުންގެގައިގައި ހަމައެކަނި ޖެހިގެން ވުޟޫއެއް ނުގެއްލޭނެއެވެ. އެއީ މިކަމުގައި އިލްމުވެރިންގެ މެދުގައި އޮތް ދެޤައުލުންކުރެ އެންމެ ޞައްޙަކަން ބޮޑު ޤައުލެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަނބިކަނބަލުންނަށް ބޮސްދެއްވުމަށްފަހު ވުޟޫ ނުކޮށް ވަޑައިގެން ނަމާދުކުރެއްވިއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ ބީހުމުގެ ސަބަބުން އެއްޗެއް ބޭރުނުވާނަމައެވެ.

﴿ ...أَوْ لامَسْتُمْ النِّسَاءَ... ﴾ (سورة النساء ٤٣ ، سورة المائدة ٦)

މާނައީ: "...ނުވަތަ އަންހެނުންގައި ތިޔަބައިމީހުން ބީހިއްޖެނަމަ..."

ނިސާ ސޫރަތާއި މާއިދާ ސޫރަތުގައި ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ވަޙީ ކުރައްވާފައިވާ ބަސްފުޅުގައި "ބީހިއްޖެނަމަ"ގެ މުރާދަކީ: ޖިމާޢުވުމެވެ. އެއީ މިކަމުގައި އިލްމުވެރިންގެ މެދުގައި އޮތް ދެޤައުލުންކުރެ އެންމެ ޞައްޙަކަން ބޮޑު ޤައުލެވެ. އެއީ އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنه އާއި އަދި ސަލަފުންނާއި އަދި ޚަލަފުންގެ ޖުމްހޫރުގެ ބަހެވެ.

والله ولي التوفيق

ފަނަރަވަނަ ދަރުސް

ކޮންމެ މުސްލިމަކުވެސް ޢިނާޔަތްތެރިވާންޖެހޭ ދީނީ އަޚްލާޤީ ސިފަތައް

ކޮންމެ މުސްލިމަކުވެސް ޝަރުޢުވެގެންވާ ޢިނާޔަތްތެރިވުން ދީނީ އަޚްލާޤީ ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ހިމެނޭ ބައެއް ސިފަތަކަކީ:

ތަޤުވާތެރިކަން، އަމާނާތްތެރިކަން، ޢިއްފަތްތެރިކަން، ލަދުވެތިކަން، ހިތްވަރުގަދަކަން، ދީލަތިކަން، ވަފާތެރިކަން، الله ހަރާމްކުރެއްވިކަންތައްތަކާއި މުޅިން ދުރުހެލިވުން، އަމުރުބިލްމަޢުރޫފް ނަހީޢަނިލްމުންކަރު، އަޚްލާޤު ޒުހުދުތެރިކަން ހުރި މިސްކީނުންނާ ބޮޑުކޮށް ބެލުމާއި މިންނަތް އެހީވުން، އަދި މިނޫނަސް ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން ދޭހަވާ ދީނީ އަޚްލާޤީ ސިފަތައް.

ސުލޫކީ ދަރުސް

އިސްލާމީ ރިވެތި އަދަބުތަކުން ސިފަ ލިބިގަތުން

އިސްލާމީ ރިވެތި އަދަބުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ބައެއް ކަންތައްތަކަކީ:

- ސަލާމުކުރުން،
- މީހަކާ ބައްދަލުވާ ހިނދު ހިނިތުންވެ އުފާވެރި މޫނަކާއެކު ބައްދަލުކުރުން،
- ކަނާއަތުން ކެއުމާއި ބުއިން،
- [ކާން ފެށުމުގައި] الله ގެ އިސްމުފުޅުން ފެށުމާއި އަދި ނިންމާއިރު ޙަމްދުކުރުން،
- ކިނބިހި އެޅުމުން ((الْحَمْدُ لِلَّهِ)) ކިޔުން،
- ކިނބިހި އެޅިމީހާ ((الْحَمْدُ لِلَّهِ)) ކިޔުމުން [އެއަޑުއިވޭމީހާ] ((يَرْحَمُكَ اللهُ)) ކިޔުން،
- ބަލިމީހުންނަށް ޒިޔާރަތް ކުރުން،
- ކަފުނަމާދުކުރުމުގަ ޖަނާޒާގެންދެވޭއިރު ފަހަތުން ދިއުމާއި ވަޅުލުމުގައާއި ނަމާދުގައި ބައިވެރިވުން،
- މިސްކިތަށް ވަންނާއި ނުކުތުމުގެ އަދަބުތަކާއި، ގެއަށް ވަންނާއި ނުކުތުމުގެ އަދަބުތަކާއި، އަދި ދަތުރުގެ އަދަބުތައް.

- މައިންބަފައިންނާއި، ގާތްތިމާގެ މީހުންނާއި އަވަށްޓެރިންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ބޮޑެތިމީހުންނަށް އަދަބުވެރިވުން،
- ކުއްޖަކު އުފަންވުމުން ތަހުނިޔާކިޔުން،
- ކައިވެނިކުރާ ދެމީހުންނަށް ބަރަކާތްލެއްވުން އެދި ދުޢާކުރުން،
- މުސީބާތް ޖެހިފައިވާ މީހުންނަށް ތަޢުޒިޔާދިނުން،

އަދި މިނޫނަސް ހެދުންލުމާއި ބޭލުމާއި ފައިވާނަށް އެޅުމާއި މިފަދަ ކަންކަމުގައި އިސްލާމީ ރިވެތި އަދަބުތަކުގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކަންތައްތަކެވެ.

ސަޤާފީ ދަރުސް

ޝިރުކާއި ޚުރާފާތުގެ ވަސްވާސްތަކުން އިންސާނާދުރުން

ޝިރުކާއި ޚުރާފާތުގެ ވަސްވާސްތަކުން ރައްކާތެރިވުން އެއީ އެއްކިބާވުމަކީ އިންސާނާދުރުކުރުވާނެކަމެކެވެ. އޭގެ ބޮޑެތި ހިމެނެނީ:

المُوبِقَاتُ (ހަލާކުކުރުވަނިވި) 7 ކަމެވެ. އެއީ:

1. الله އަށް ޝިރުކުކުރުން،
2. ސިޙުރުހެދުން،
3. الله ހުރުމަތްތެރިކުރައްވާފައިވާ ނަފްސެއް ޙައްޤަކާނުލާ ގަތުލު ކުރުން،
4. ރިބާ ކެއުން،
5. ޔަތީމުންގެ މުދާ ކެއުން،
6. ހަނގުރާމައިގައި ދުށްމަނުންނާއި ބައްދަލުވާ ވަގުތު ހަނގުރާމައިގެ މައިދާނުން ފިލުން،
7. ޢިއްފަތްތެރިކަމަށް ޙައްޤުވާތީވެ ބަދުއަޚުލާޤީ ކަންތަކުން ޣާފިލުވެފައިވާ މުއުމިނު އަންހެނުންނަށް ތުހުމަތުކުރުން.

އަދިވެސް އޭގެ ބޮޑެތި ހިމެނޭ ކަންކަމުގައި:

މައިންބަފައިންނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުން ދޮގު ހެކިވުން،

- ރަހިމުގެ ގުޅުން ކެނޑުން،
- ދޮގު ހެކި ދިނުން،
- ދޮގު ހުވާ ކުރުން،
- އަވަށްޓެރިންނަށް އުނދަގޫކުރުން،
- މީސްތަކުންގެ ޙައްޤުތައް އަޅައިގަތުމުގެ މުދަލާއި ޢިއްޒަތަށް އަރައިގަތުން އަނިޔާވެރިވުން،
- ރާބުއުނުން،
- القمار ކުޅުން: އެއީ ޖުވާކުޅުން،
- ޒިހަބުނުން،
- ދެބައްޖުވުން،

އަދި މިންނަތްތެރި الله ތަޢާލާ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ނަހީ ކުރައްވާފައިވާ އެންމެހާ ކަންތައްތަކެވެ.

އަށާރަވަނަ ދަރުސް

މައްޔިތާ ހިނަވުމާއި އޭނާގެ މައްޗަށް ކަފުނަމާދުކުރުމާއި އެއަށްފަހު ވަޅުލުން

މައްޔިތާ ހިނަވުމާއި އޭނާގެ މައްޗަށް ކަފުނަމާދުކުރުމާއި އެއަށްފަހު ވަޅުލުމުގެ ތަފްޞީލު:

○ **ފުރަތަމަ:**

މަރަނަށް ކައިރިވެފައިވާ މީހާއަށް ((لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ)) ތަލްޤީނުކޮށްދިނުން.

އެއީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަންނަނިވި ޙަދީޘްގެ އަލީގައެވެ. ((لَقِّنُوا مَوْتَاكُمْ: لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ)). މާނައީ: "ތިޔަބައިމީހުންގެ ބަލިމީހުން މަރަން ކައިރިވުމުން މީހުންނަށް لاَ إِلٰهَ إِلاَّ اللهُ ތަލްޤީނުކުރޭ." އިމާމު މުސްލިމުގެ ޞަޙީޙުގައި ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޙަދީޘެކެވެ.

ޙަދީޘްގައި "مَوْتَى" ގެ މުރާދަކީ: މަރަން ކައިރިވެފައިވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެއީ، އެމީހުންގެ ދިޔައިން މަރުވުމުގެ އާޚިރު ލަފްޒު ކަމުގައި ވުމެވެ.

○ **ދެވަނަ:**

މަރުވެއްޖެކަން ޔަގީންވުމުން އޭނާގެ ދެލޮލުގައި ދަޅުޖަހާ އައްސަވާލަންވާނެއެވެ. އެއީ މިކަމުގައި ސުންނަތުގައި ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވާގޮތެވެ.

ތިންވަނަ:

ރަސޫލާއަށްވައި ޝަރީޢަތުގެއިމާމުން ފިޔަވާ ދެން ކޮންމެ މީހެއްގެބަސް ހިފުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. ރަސޫލާއަށްވައި ޝަރީޢަތުގެއިލްމު ލިބިފައި އޮތީ އެކަމަނާ (ކަލޯ)ނަމާދު ކުރަށްވާނެވެ. އަދި ކިއުއްވި، އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ސުންނަތް ކުރިންގެންވުމަށްގެވެ. އެހެން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم، އުޅުނު ހަސަދުކުރާމީ◌ހެއި އަމަލުތައް ބޭކަމެއް ނުހިނގާނެއެވެ.

އަދި އެބޭކަމެއްގެ މައްސަލަ ކަނޑައެޅުއްވުމުގެ ކަންކަމެވެ.

ހަތަރުވަނަ:

މައްޗާ ހިނގާގޮތް: (ފުރަތަމަ) މައްޗާގެ އެއްޗަ ފުރުވާނީއެވެ. ދެން ކުޑަކުދިން އުފާވެރި މުޅިމުޅިން ބައިނަން ފިތާލާނީއެވެ. އެއަށްފަހު ހިނގާދިޔާގެ އަތް ރައްކާތެރިކޮށްދޭ ގޮތުން ފޮލިގަނޑު ނުވަތަ އެފަދަ އެއްޗަކުން ފުރަތަމަފުރަން ފަހު ނަމާދަށް ވުޒޫކުރުމަށް ފުރަތަމަ ވުޒޫ ކުރާނީއެވެ. ދެން މައްޗާގެ ބޯއާއި ބޯނބަލި ކަންނެތްފަތް ފަސްޖެހި ނުވަތަ އެފަދަ އެއްޗެހި އެއްކަލަ ދޮންނާނީއެވެ. މައްޗާގެ ކަނާތްފަރާތް ދުވަހަސްފަހު ވައްތަރަށް ދޮންނާނީއެވެ. އަދި މިފަދައިން ދެވަނަ އަދި ތިންވަނަ ފަހަރު ދޮންނާނީއެވެ. އަދި ކޮންމެ ފަހަރަކު މައްޗާގެ ބަނޑުގައި އަތް ހިނގާލާ އެއްޗެއް ނުކުމެއްޖެ ނަމަ ދޮވެލާނީއެވެ. އެއަށްފަހު ކަފު ނުވަތަ އެހެންވެސް ކުޑަކަމެއް [ނަޖިސް ނުކުންނަތަން] ބަންދު ކުރާނީއެވެ. ކަފައިން ނުހިފެހެއްޓިއްޖެނަމަ

"طين حر" [މިއީ އިރުޒަމާނުގައި މިކަމަށް ބޭނުންކޮށްއުޅުނު މަށިން ހަދާފައި ހުންނަހައްޓާއި] ނުވަތަ ތަޅުކުރާ ޗަމްސީ ކޮށްޗަރި ވަސީލަތްތައް ބޭނުންކުރާނީއެވެ.

އަދި އަލުން މަށްދާ ވުޟޫ ކުރުވާނީއެވެ. ތިންފަހަރުން ސާފު ނުވާނަމަ ފަސް ފަހަރަށް ނުވަތަ ހަތް ފަހަރަށް އިތުރުކުރާނީއެވެ. ދެން އާއްމުކޮށް ފޮލިގަނޭކުން ހިއްކާލައި އާސާ ހާރިޖިފާއި ސަފީދަރުކުރާއިރު ތޭރަ ހިސާބުތަކުގައި ހުވަނދުގާނީއެވެ. އަދި މައްދާގެ މުޚަލިފުވާނެގައި ހުވަނދުދިރަސް އެއީ ހަމަ އެންމެ ރަނގަޅުކަމެކެވެ. ދެން ކަމުނުގައި މިރުވަސް ދުއްވާލާ ފަދަ އެއްޗެއްޗާއެވެ. އަދި މައްޗާގެ މަގުމަތާއި ނިޔަލަސް ދިގުނަމަ ކުރުކުރާނީއެވެ. އެކަން ނުކޮށް ދޫކޮށްލިޔަސް އެއީ މައްސަލައެއްނޫނެވެ. އަދި އެނގޭ ބޯ އަމާންކޮށް، ކުރިމަތިފަރާތުގެ އިސްތިންޖާ އަދި ހިޖާބު ކޮށްޓެއްސަވާނެއެވެ. އެއީ އެކަނިވެރިކަމަށް ދަރުމައެއް އަދި ސްތުރާއި ނުވާތީއެވެ. އަންހެނަކު ނަމަ އާންމު އިސްތިންޖާގެ ޙިސާބުބަލަށްއުފުރާނު ގަބޫލީއެވެ. [އެއީ ބޭރުގެ މަގާއި ދަގަނޑެވެ. ކޮންމެވެސްއެއް ގަވާއި ވަކިކޮށްފައެވެ.] ދެން އާންމު ފިރިހެނުން އާންމުކޮށް އިސްތިންޖާއަށް ދޫކޮށްލާފައި ބޭނުންކުރާނީއެވެ.

○ ފަސްވަނަ:

މައްސަލާ ކަފުންކުރުން: އަންހެން މީހުންގެ ދޮޅުއިސްކުރުގެތަކާ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް، ފިރިހެނުންނަށް ހުދުކުލައިގެ ތިން ފޭރާމުން ކަފުން ކުރުމެވެ. އޭގެ ތެރޭއަށް އަނގަ ލާ

އޮޅާލާނީއެވެ. އެ ފޯރަމަކީ ގިނައިން ނުވަތަ ފަރުދީއަކަށް ވެގެން ނުވާނެއެވެ. އިޖުތިމާޢީ ގިނައެއްގައި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުން އޮޅުވާލަސް މަސްލަޙަތު ނެތެވެ. އަންނަނިވި ކަމަށްކުރާ ފަސް ފޮތުމަށްނެވެ. އެއީ އިޖުތިމާޢީ، ސިޔާސީ، ޘަޤާފީ ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކެވެ. ކޮންމެ ކަމަކު ކުރަންޖެހޭ އައްޕަރުސަން ވިސްނުންތައް ހަމައެކަނި ބޭނުންކުރަމުންނެވެ. ކަމެއް އަންނަނިވި ސިޔާސީ ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކެވެ.

މިއަދުގެ ކަމަށްޓަކާއި ތަޢުލީމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ހަރަކާތްތެރިވުން އައްޕަރުސަނެވެ. ނަމަވެސް މަސްއޫލިއްޔަތު އިޖުތިމާޢީ ހައްޤުތަކާއި މިހާރަކަ ފަހު ހަމަކަށަވަރުން އާދާ ކޮންމެ ދުނިޔެއެއްގެ ހިނގާ، އިޖުތިމާޢީ ޤާނޫނީ (އަސްލަ ދުނިޔޭގެ ހަރަކާތްތެރިވާ ދުނިޔޭގެ) ނުވަތަ އެނގުނަސް ދުނިޔޭގެ މަސްއޫލިއްޔަތު. އަދި އޭގެ ބާރު ޤާނޫނީ ނިޒާމުގެ ކަންކަމެވެ. އަދި ހަމަޖެހުމެއް ނިޒާމެވެ. އެހެން ސަރުކާރު ބަޔާންކުރާ ވަރަށް ފަރުދީ ފިކުރީ ވަސީލަތްތަކާއި ބޭނުން ހިފުން ބަލާށެވެ. އިސްލާމީ ހަމަޖެހުން މިއަދު އަންނަނިވި ކަންކަމުގައި އަންނަނިވި ހިސާބުން ހިނގާނީއެވެ. [އެބަހީ: އާންމު ބަލާލީ ހުރި އަންނަނިވި މަސްއޫލިއްޔަތުކަމެއް މިފަދަ މިނިވަން މަސްއޫލިއްޔަތު] ނަމަވެސް އޭގެ ގައިގައި ހިސާބުން ނިޒާމީ ކަންކަމެވެ. އަދި ނިޒާމުގެ ޤާނޫނީ ދުނިޔޭގެ އޭގެ ޙުކުމް ނިޒާމުދޭނެއެވެ. އަދި އޭގެ ދުވަހަކު އަންނަނިވި ނިޒާމުގައެވެ. އަންނަނިވި ތަކެތި ގޮތް އިސްލާމް ބަދަލުވާ ފަދައިން އޭގެ ޙުކުމް ދުވަހަކު ފާރުވަދާ އޭގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ބަރަކާތްތެރިވެ.

○ ހަވަނަ:

މައްޔިތާއަކީ ފިރިހެނަކުނަމަ މައްޔިތާ ހިނަވާލުމާއި، މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަފުންކުރުމާއި އަދި ވަޞިއްޔަތުން އެންމެ ބަރާބަރު ހައްގުވެރިވާ ބޭ: އަހަރެމެންނަށް ވަޞިއްޔަތްކުރާ މީހާ ދެން ފިޔަވާ، ދެން ބައްޕަ، ދެން ކާފަ، ދެން އޭނާގެ ގާތްތިމާގެމީހުން ތަރިކަވެރިން، ޢަޞަބާތުން، އެބައިމީހުންގެ މައްޔިތާ ހުރި ގާތްކަމުގެ ތަރުތީބުންނެވެ. [އެއީ ވާރުތަވާ ތަރުތީބުން ވަކިވާ ގާތްކަމުގެ މިންވަރުންނެވެ.]

އަންހެނުނާ ހިނަވާލުމަށް އެންމެ ފުރަތަމަ އިސްތިޙްޤާޤު ލިބިގެންވަނީ: އޭނާ ވަޞިއްޔަތްކުރި ކާފަރާ އަންހެނުންނެވެ، ދެން މަންމަ، ދެން މާމަ، ދެން އޭނާގެ ގާތް ތިމާގެ އަންހެނުންނެވެ. ދަރިފިރިމީހުންނަށް އެކަކު އަނެކަކު ހިނަވާލެވިދާނެއެވެ. އެހެނީ [އަބޫ ބަކުރު] الصديق رضي الله عنه އަވަހާރަވުމުން ހިނަވާ އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނެވެ. އަދި ޢަލީ رضي الله عنه ގެ އަނބިކަނބަލުން ފާޠިމާ رضي الله عنها އަވަހާރަވުމުން އެކަމަނާ ހިނަވާ އެކަލޭގެފާނެވެ.

○ ހަތްވަނަ:

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ނަމާދުކުރާނެގޮތް: ކަށުނަމާދުކުރުމުގައިވެސް ހަތަރު ތަކުބީރެވެ. ފުރަތަމަ ތަކުބީރަށްފަހު ފާތިޙާ ސޫރަތުލް ފާތިޙާ، އަދި ކުރު ސޫރަތެއް ކިޔުމަކީ ސުންނަތެއް ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އިބްނު ޢައްބާސް رضي الله عنهما ގެ ޙަދީޘުން އެނގެއެވެ. ސަލާމް ކިޔުމަށްފަހު ދެވަނަ ތަކުބީރަށްފަހު ކިޔުމެވެ. ދެން ތިންވަނަ ތަކުބީރަށްފަހު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ މައްޗަށް ސަލަވާތް ކިޔުމެވެ. ދެން ހަތަރުވަނަ ތަކުބީރަށްފަހު މިދުޢާއިން ކިޔުމެވެ.

((اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لِحَيِّناَ، وَمَيِّتِناَ، وَشاَهِدِناَ، وَغاَئِبِناَ، وَصَغِيْرِناَ وَكَبِيْرِناَ، وَذَكَرِناَ وَأُنْثاَناَ، اَللَّهُمَّ مَنْ أَحْيَيْتَهُ مِناَّ فَأَحْيِهِ عَلَى الإِسْلاَمِ، وَمَنْ تَوَفَّيْتَهُ مِناَّ فَتَوَفَّهُ عَلَى الإِيْماَنِ، اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ، وَعاَفِهِ، وَاعْفُ عَنْهُ، وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ، وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ، وَاغْسِلْهُ بِالْماَءِ وَالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ، وَنَقِّهِ مِنَ الْخَطاَياَ كَماَ يُنَقَّى الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ، وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ، وَأَهْلاً خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ، وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ, وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَعَذَابِ النَّارِ، وَافْسَحْ لَهُ فِيْ قَبْرِهِ، وَنَوِّرْ لَهُ فِيْهِ، اَللَّهُمَّ لاَ تَحْرِمْناَ أَجْرَهُ وَلاَ تُضِلَّناَ بَعْدَهُ))

"ޔާ الله! އަހަރެމެންގެ ދިރިތިބި މީހުންނާއި އަހަރެމެންގެ މަރުވެދިޔަ މީހުންނާއި ޙާޟިރުވެތިބި މީހުންނާއި ޣާއިބުވެތިބި މީހުންނާއި! އަދި އަހަރެމެންގެ ކުޑަކުދިންނާއި ބޮޑެތި މީހުންނާއި ފިރިހެން މީހުންނާއި! އަދި އަހަރެމެންގެ އަންހެން މީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ!

ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންގެ ބޮޑުގައި ތިބި ފުރިހަމަނުވާ އަސްރާފުތައް
ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ! އޭ الله! އަހަރެމެންގެ ބޮޑުއިން އިބާالله ދުރުކުރައްވަވައިދީ މިހާ ފަދަ
އިސްލާމްކަން މަތިވެރި އެނގޭ ދުރުކުރައްވަވާނދޭވެ! އަދި އަހަރެމެންގެ ބޮޑުއިން އިބާالله
މަރުގަނޑުވަރުގެ މިހާ ފަދަ އިމާންކަން މަތިވެރި އެނގޭ މަރުގަނޑުވާނދޭވެ! އޭ الله! އެނާއަސް
ފާފަ ފުއްސަވާނދޭވެ! އަދި އެނާއަސް ރަނގަޅުތަކުން ފާހަގަވާނދޭވެ! އަދި އެނާއަސް ފުރިހަމަ އީމާންކަމު
ދެއްވާނދޭވެ! އަދި އެނާއަސް އިފާހުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެނާގެ މުހިއްމުތަކު
މަޤާމުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެނާ ފުރިހަމަ (ކާމިލު) ތަނަވަސް ކާމިލުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި
ފަންނުތަކާއި، ސުލްހަތަކާއި، ގެނބުނުން އެނާ ދުރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި ހިފުޓުކުން ހަމަދީ
ސަފުކާރުވާ ފަދައިން (ފާފަތަކުން) އެނާ ސަފުކާރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެނާގެ ގޮތަށްކަން ވުރެ
ހުރި ގޮތަށްކަން އެނާ ބަދަލުކާރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެނާގެ އަހުލުވެރިންނަށް ވުރެ ހުރި
އަހުލުވެރިންގެ ގޮތަށް އެނާ ބަދަލުކާރުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެނާ ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނދޭވެ!
އަދި ކަށްވަޅުގެ އަޒާބުންނާއި ނަރަކައިގެ އަޒާބުން ރައްކާތެރިކުރައްވާނދޭވެ! އެނާއަށް
އެނާގެ ކަށްވަޅު ތަނަވަސްކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެނާއަށް އެތަން އަލިކުރައްވާނދޭވެ! އޭ
الله! އެނާގެ އަޖުރުން އަހަރެމެން މަހުރޫމުނުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އެނާއަށް ފަހު އަހަރެމެން މަގުން
އެއްކިބާ ނުކުރައްވާނދޭވެ!"

ދެން ހަމަޖެހުން ބޭއްވުމަށްފަހު ކަނާއަތު ފަރާތަށް އެއް ސަލާމްދެއްވާށެވެ.

ކޮންމެ ތަކްބީރަކަށް އަތް އުފުލަންވާނެއެވެ. މައްޔިތާ އަކީ އަންހެނެއްނަމަ ކިޔާނީ ((اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهَا ...)) މާނައީ: "އޭ الله އެއަންހެނާގެ ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ..." މިފަދައިންނެވެ. އަދި އެއީ ދެމައްޔިތުންގެ ޖަނާޒާނަމަ ކިޔާނީ ((اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُمَا ...)) މާނައީ: "އޭ الله އެދެމީހުންގެ ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ..." މިފަދައިންނެވެ. އަދި އެއީ ބައިވަރު މައްޔިތުންގެ ޖަނާޒާއެއްނަމަ ކިޔާނީ ((اَللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُمْ ...)) މާނައީ: "އޭ الله އެމީހުންގެ ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ..." މިފަދައިންނެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށްވުރެ ކުރިން މަރުވެދިޔަ ކުއްޖެއްނަމަ އެކުއްޖާއަށް ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ކިޔާނީ މިފަދައިންނެވެ. ((اَللَّهُمَّ اجْعَلْهُ فَرَطاً وَذُخْرًا لِوَالِدَيْهِ، وَشَفِيْعاً مُجَاباً، اَللَّهُمَّ ثَقِّلْ بِهِ مَوَازِيْنَهُماَ وَأَعْظِمْ بِهِ أُجُوْرَهُماَ، وَأَلْحِقْهُ بِصاَلِحِ سَلَفِ الْمُؤْمِنِيْنَ، وَاجْعَلْهُ فِيْ كَفاَلَةِ إِبْرَاهِيْمَ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، وَقِهِ بِرَحْمَتِكَ عَذَابَ الْجَحِيْمِ)) މާނައީ: "އޭ الله ! އެކުއްޖާ (އެކުއްޖާގެ މައިންބަފައިންނަށްޓަކައި) އިސްކޮށްފައިވާ އަޖުރެއްކަމުގައާއި ރައްކާތެރިކުރެވިގެންވާ ޚަޒާނާއެއް(ބޭނުންތެރި ވަގުތުގައި ބޭނުންކުރެވޭނޭ އެއް) ކަމުގައި ލައްވާނދޭވެ! އަދި ޝަފާޢަތް ގަބޫލުކުރެވޭ ޝަފާޢަތްތެރިއެއް ކަމުގައި ލައްވާނދޭވެ! އޭ الله ! އެކުއްޖާގެ ސަބަބުން އެދެމީހުންގެ މީޒާނުތައް ބަރުކޮށްދެއްވާނދޭވެ! އަދި އެކުއްޖާގެ ސަބަބުން އެދެމީހުންގެ އަޖުރު މަތިވެރިކޮށްދެއްވާނދޭވެ! އަދި އިސްވެދިޔަ ސާލިހު މުއުމިނުންނާ އެކުއްޖާ ބައްދަލުކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އިބްރާހީމް عليه الصلاة والسّلام ގެ ބެލެހެއްޓުމުގެ

ދަރުމަވެރި އެކުއްޖާ ޚައްވާނުދޮވެ! އަދި އިބްނުﷲ ގެ ޢަބްދުއްރަޙްމާން އެކުއްޖާ ނަޢަރާތުގެ އަގާރިބުން

ދިންނަވާދޭނެވެ!"

ސުންނަތުގައިވާ ގޮތަކީ މައިންބަފައިން ފިރިހެންދަރިން އިތުރު ދީނާ މައިންބަފައިގެ ބޮޑުދަރިއާއި

ހެޔޮކޮށް. މައިންބަފައިން އަންހެންދަރިން އާއިލާ ގެރިން ވާލިދައިން އިތުރު ދީނާ ހެޔޮކޮށް. ފިރިހެން

އަދި އަންހެން މައިންބަފައިންގެ މައްޗަށް އެއްވަރުގެ ކަންތައްތަކެއް އިތުރު ގޮވައި

ބޭއްވުން ފިރިހެން މައިންބަފައިންނެވެ. އަދި އަންހެން މައިންބަފައިން ބޭއްވުން ފިރިހެން ވި ފިރިހެނުނަށެވެ.

އަމައިންބަފައިން ބޭރު ކުޑަކުދިންނާއިލަ ފިރިހެން ކުދިން ބޭއްވުން އަންހެން މައިންބަފައިންނަށް ވެރި

ކުރިންނެވެ. ދީން ކުޑަ އަންހެން ކުދިން (ބޭއްވުމ އަންހެންގެ ފިހަގުގެ)އެވެ. ކުޑަފިރިހެންކުދިންގެ

ބ އަންނަންވާނީ ފިރިހެން މައިންބަފައިންގެ ބޭރު އައިހަމައެއްގައެވެ. ދީން އަންހެން މައިންބާއިންގެ

މަދު ފިރިހެން މައިންބަފައިންގެ ބޭރު އައިހަމައެއްގައެވެ. ހަމަޖެހިދަޢިން ކުޑަ އަންހެންކުދިން ބޭއްވުމ

އަކުދިންގެ ބ އަންހެންގެ ބޭރި އައިހަމަ ވާ ގޮތަށެވެ. އަދި އަ އަންހެންކުއްޖެއްގެ މަދުވުމ

ފިރިހެންގެ ބޭރި އައިހަމައެއްގައެވެ. އަދި އެންމެހާ މައިމުގުދިން ބޮޑުއްވ އިތުރުގެ ފިހަގެގައެވެ.

އަކަމުން އިސްލާމީނިޒާމު އިތުރުފަހަގައި ނަޞީޙަތްދޭންޖެހޭ ޒަމާނާއިންމަށްދުން މިފަދައެވެ. އެދޭ

(ނަޞީޙަތްދޭން) ހުއްޓުމ އިތުރުގެ ކަމަށްފަހަގަ ހެޔޮއެވެ.

❍ އަމަލަށް:

މައްޔިތާ ވަޅުލާނެގޮތް: ވަޅުކޮންނައިރު ޝަރުޢުވެގެންވަނީ މީހެއްގެމަތިއާ ހަމައަށް ފުންކޮށް ހުންނާނެވަރަށް ފުންކޮށް ވަޅުކޮނުން ވަޅުގެ ޤިބްލައާވީ ފަރާތަށް ލަޙަދެއް ހެދުމެވެ. [ލަޙަދަކީ: ސަންދޯކަން ނުލާ ވަޅުލާއިރު މައްޔިތާލުމަށްޓަކައި ވަޅުގެ ޤިބްލައާވީ ފަރާތުގައި އިތުރަށް ފުންކޮށްކޮށްގެން ހަދާ ވަޅުކޮޅެވެ.] އަދި މައްޔިތާ ކަނާތްފަރާތަށް ލަޙަދަށް ލުމެވެ. އަދި އޭނާގެ ކަފުނުގެ ގޮށް ދޫކޮށްލުމެވެ. ނަމަވެސް އޭނާގެ ކަފުން ފުރިގަނޑުނުބުރާނެއެވެ. އަދި ފިރިހެނަކަށްވިއަސް އަދި އަންހެނަކަށްވިއަސް އޭނާގެ ބޯ ކަށިގަނޑުދޫކޮށްލާނީއެވެ. ދަނޑު ގާ ބާއްވާ [މައްޔިތާ ފޮތިގަނޑި]އެވެ. އަދި މައްޔިތާ ވަޅުން ރައްކާތެރިކުރުމަށް ކުޑަކުޑަ އެއްޗެހި އެގޮތަށް ބާކީ ބުރުނޫނެވެ. ފަހު ގެ ނިވާކޮށްދީ، މައްޔިތާ ވަޅުން ރައްކާތެރިކުރުމަށް ބޭނުންކުރެވޭ ފިލާތަކެއްބަހައްޓާ އެއްކޮޅު ނުވަތަ ހިލަ ނުވަތަ ބޮޑުކަށިތަކެއްގައިވެސް. ދެން އެއްކޮޅުގެ މައްޔިތު ވެލި އަޅާނީއެވެ. ވެލި އަޅާއިރު ކިޔާނީ ((بِاسْمِ اللهِ، وَعَلَى مِلَّةِ رَسُولِ اللهِ)) މިފަދައިންނެވެ. އަދި ކައިރިވަޅެއްގެ މިންވަރަށް ވެލިގަނޑު އުފުލާނީއެވެ. އަދި ދަނޑިކޮޅެއްހިންގާ ކޮޅި ހިލާ ލިޔެބުނަމަ ވަރަށް މައްޗަށް އަޅާނީއެވެ. އަދި ފެން ބުރާނީއެވެ. މައްޔިތާ ވަޅުލުން ނިމުމުން ޝަރުޢުވެގެންވަނީ މަހާނަކައިރި ކޮޅަށް ތިބެ މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ދުޢާކުރުމެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم މައްޔިތުން ވަޅުލުމުގެމަސައްކަތް ނިމުމުން، އެވަޅުކައިރީ ކޮޅަށްހުންނަވާ ޙަދީޘްފުޅު ވިދާޅުވިއެވެ: ((اسْتَغْفِرُوْا لِأَخِيْكُمْ، وَاسْأَلُوْا لَهُ التَّثْبِيْتَ، فَإِنَّهُ الآنَ يُسْأَلُ)) މާނައީ:

"ޖިރަބައިދީނުންގެ އަޅާއަށް ގާތަ ޢަމަލެއްކަމުގައިދަންނަވާދީ ދަންނަވާށެވެ. އަދި އޭނާއަށް ޘަވާބުލިބުން ދެއްވުމަށްޓަކައި އެދި ދަންނަވާށެވެ. އެހެނީ، ވަރަ އޭނާއާއި ހިނާރު ސުވާލު އެހުމެވެ."

ސުވާލު:

މައްޔިތާ ވަފާތުވުމުގެ ކުރިން ނާދިރުވެއްޖެ މީހާ، ވަފާތުވުމަށްފަހު މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ކަރުނަވާދު ކުރުން ޝަރުޢުވެގެންވެއެވެ. އެހެނީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އެފަދައިން އަމުރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެފަދައިން އަމުރުކުރެއްވީ (ޖަޢުފަރާ) މަރަކަން ވުރެ އިމުވާ ނުވާނަމައެވެ. އެހެންވިޔަ މުއްދަތު އިޖުމާ ވެއްޖެނަމަ އެތެރެވެފައި ނަމާދުކުރުން ޝަރުޢުވެގެންނުވެއެވެ. ސަބަބަކީ ވަފާތުވުމުން މަހަކަށްވުރެ ޖީނަ ދުވަސްވުރެއާ މައްޔިތުކަން ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ނަމާދުކުރައްވާކަން ވާރިދުވެގެން އައިސްފައި ނުވެއެވެ.

ޖަވާބު:

މިސްކީނުންނަށް ކެއުން ފޮނުވައިދިނުމަކީ އަހުލުވެރިންނަށް މައްޔިތާގެ ހުއްދަކަމެއްނެތެވެ. ފަހެ ސަހާބީ ބޭކަލެއް ކަމުގައިވާ ޖަރީރު ބިން ޢަބްދުﷲ އަލްބަޖަލީ رضي الله عنه ވިދާޅުވެފައިވާ ޙަދީޘްގައިވެއެވެ: ((كُنَّا نَعُدُّ الإجْتِمَاعَ إِلَى أَهْلِ الميِّتِ وَصُنْعَةَ الطَّعَامِ بَعْدَ الدَّفْنِ مِنَ النِّيَاحَةِ)) މާނައީ: "މައްޔިތާ ވަފާތުވުމަށްފަހު އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ގާތުގައި އެއްވެ ކެއުމު

ބަރާއަތްކުރުމަކީ النِّيَاحَةُ ގެ ތެރެއިން ވާ ކަމެއްކަމުގައި ބިލަނުލުން ހިމަނާ އުޅޭނީމެވެ." ޙަސަން ދަރަޖައިގެ ސަނަދަކުން އިމާމް އަޙްމަދު މި ޙަދީޘް ރިވާކުރެއްވިއެވެ. [النِّيَاحَةُ މާނައަކީ: ކޮށްބިރުކަސްކަނޑާ ބޮޑު އަޑުގަދަކޮށްކަށްވެދު ކަސްތޮޅު ކުރުމެވެ.]

މައްޗާގެ އަހުލުއްސުންނަތު ނުވަތަ އިމާމުންގެ މެދުވެރިން [އެޔެސްބެހޭ] ކާފިރުކޮށް ބަލާފައިވާ ކަންތައްތަކުގައި މައްސަލަތައް ނުބައެވެ. އިމާމުންނަކީ ކާފިރުކޮށް ބަލާފައިވާ ކަންތައްތަކުގައި ޝަރީޢަތުގެ ގޮތުން މީސްތަކުން އަލްޖަނާބު ފަރާތުގެ ވާޖިބުތައެވެ. އެހެން ޢަލީފާ ބިން އަބޫޒަރުޣިފާރީ رضي الله عنه ގެ މަތިގެ ހަބަރު ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހަށް ޝަރުޢީ ހުކުމަކަށް އަހުރުނިދު، ޢަބުދުއްރަޙްމާނު އިބްނުމަސްޢޫދު ކަލޭމެން ބަލާފައިވާ ކަންތައްތަކުގައި އެކަށީގެންވާ صلى الله عليه وسلم ގެ އިމާމުންނަށް އެކުލެ ކާފިރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި ރިވާވެއެވެ ކާފިރުކުރެއްވިއެވެ: ((إِنَّهُ أَتَاهُمْ مَا يَشْغُلُهُمْ)) މާނައީ: "ހަމަކަށަވަރުން އެބައިމީހުން މަޝްޣޫލުކުރާނޭ ކަމެއް އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް އައިސްފައިވެއެވެ."

މައްޗާގެ އަހުލުއްސުންނަތު ހަދިޔާކުރުމުން ކާފިރުކުރުން ކާފިރުކޮށްގެން އިމާމުންގެ އަލްޖަނާބީ އަދި އެއްޗެއް މީސްތަކުން ދަރުމަތި ދަރިން އެއް މައްސަލައެއް ނުބައެވެ. އެއީ އަހުލުއްސުންނަތު އެކިވެރިޔާ ގޮތުން ޝަރީޢަތުގައި ވަކި މަސްދަރުތަކެއް އޮތް ކަމެއް ނުބައެވެ.

○ އާޔަތަކީ:

މައްޔިތާގެ މައްޗަށް ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނަ ދުވަހަށް އިޙްދާދުކުރުން އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވެގެން ނުވެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ފިރިމީހާ ފިޔަވައެވެ. ފަހެ އޭނާގެ ފިރިމީހާއަށްޓަކައި ހަތަރު މަހާއި ދިހަ [ދުވަސް] މަޑުކުރުން އަންހެނާގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. [އިޙްދާދުކުރުމަކީ: ޒީނަތްތެރިވުމުން އެކަމަށް ހިތާމަކުރާ ބާރު ޒީނަތްތެރިވުމާއި ރީތިކަން ދައްކުވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވުމެވެ.] އެއީ އޭނާ ބަލިވެ އިންކަމުގައި ނުވާނަމައެވެ. ބަލިވެއިންނަމަ ވިހެއުމުންނެވެ. އެއީ ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ގެ އަރިހުން ރައްވަސް ސުންނަތުން އެކަދަރިން ޘާބިތުވެފައިވާތީއެވެ.

ގޮތުމާގެ މިހަކުތައް ނުވަތަ އެހެންމީހަކު (މަރުވެގެންވެސް) ފިރިހެނާ އިޙްދާދުކުރުން އެއީ ހުއްދަވެގެންވާކަމެއްނޫނެވެ.

○ ބާރަވަނަ:

ދޭތެރޭ ދޭތެރެއިން ފިރިހެނުން ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން ސުންނަތެއްވެއެވެ. އެއީ އެތަނުގެ އަހުލުވެރިންނަށް ރަޙްމަތްލެއްވުމަށް އަދި ދުޢާކޮށް މަރާއި އޭގެ ފަހުން ވާނެ ކަންތައްތައް ހަނދާނުކޮށްދިނުމަށްޓަކައެވެ. ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ((زُورُوا القُبُوْرَ، فَإِنهَّاَ تُذَكِّرُكُمُ الآخِرَةَ)) މާނައީ: "ޒިޔާރަތްކުރުން ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރާށެވެ. އެއީ ފަހެ، ޒިޔާރަތްކުރުންތަކަކީ އާޚިރަތްދުވަސް ހަނދާންކޮށްދޭ ކަމެކެވެ." ބުރައިދާ އިމާމު މުސްލިމުގެ ސަޙީޙުގައި ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ.

ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރާއިރު ކިޔުމަށް ނަބިއްޔާ صلى الله عليه وسلم އަންގަވައިދެއްވި އަސްޙާބު ބޭކަލުންނަށް އުނގަންނައިދެއްވި ދުޢާއަކީ:

((اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ، مِنَ الْمُؤْمِنِيْنَ وَالْمُسْلِمِيْنَ، وَإِناَّ إِنْ شاَءَ اللهُ بِكُمْ لاَحِقُوْنَ، نَأَسْأَلُ اللهَ لَناَ وَلَكُمُ الْعاَفِيَةَ، يَرْحَمُ اللهُ الْمُسْتَقْدِمِيْنَ مِناَّ وَالْمُسْتَأْخِرِيْنَ))

މާނައީ: "އޭ މުއުމިނުންނާއި މުސްލިމުންގެ ގެތެރިން ތިޔަބަޔަކަށް ސަލާމްވާށިއެވެ! ތިޔަބައިމީހުންގެ ފަހަތުން ސަލާމަތްކަން ލިބިވަޑައިގަތުމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެންވެސް ﷲ އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުންނާ އަހަރުމެން ގުޅޭނޫ. ﷲ ގެ ހަޟްރަތުން އަހަރުމެންނަށާއި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޢާފިޔަތު ދެއްވުމަށް އެދި ދަންނަވަމެވެ. އަދި އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން ކުރިން ދިޔަމީހުންނާއި ފަހުން ދާނެމީހުންނަށް ﷲ ރަޙްމަތްލައްވާށިއެވެ!"

އަންހެނުންނަށް ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ ނުބައެވެ. އެހެނީ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ވަނީ ގިނަގިނައިން ގަބުރުތަކަށް ޒިޔާރަތްކުރާ އަންހެނުންނަށް ލަޢުނަތް ލައްވާފައެވެ. އެއީ އެކަމަކުން އެތައް ގޯސް ފިތުނަތަކެއް ކުރިމަތިވެދާނެތީއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން ޖަނާޒާއަށް ތަބާވެ އޭގެ ފަހަތުން ގަބުރުސްތާނަށް ދިއުންވެސް އަންހެނުންނަށް ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. އެހެނީ ރަސޫލާ صلى الله عليه وسلم ވަނީ އަންހެނުންނަށް އެކަން ނަހީކުރައްވާފައެވެ. މިސްކިތެއްގައި ނުވަތަ ހުސްބިމެއްގައިވިޔަސް ޖަނާޒާނަމާދުކުރުން އެއީ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނަށްވެސް ޝަރުޢީގޮތުން ހުއްދަކަމެކެވެ.

މިފޮތުގައި ޙަވާލުކުރަން ފަސޭހަވި މިންވަރަށް މިހާ ހިސާބުން ޙަވާލޮން ނިމުނީއެވެ.

وصلى الله وسلم على نبينا محمد، وآله وصحبه.

ފިހުރިސްތު